

rül, hogy újjászülessék. Rád bízom magam minden erőforrással, amit teremtő vonzásod fakasztott fel bennem, szerényke tudásommal, vallási és főlszentelt papi kötelekeimmel együtt. S főleg Beléd vetem azt is, ami legjobban szívemhez nőtt; Rád bízom emberi meggyőződésem alapjait. Átadom magam Testednek, hogy benne éljek és benne haljak meg”.

Török Jenő

A LÉNYEGI SORREND

Lelkipásztori meggondolások

Talán nem kell sem bővebben igazolni, sem részletezni a ténymegállapítást: a mai ember, mivel a pluralista társadalomban többé kevésbé mindenütt diaszpóra-helyzetbe került, a régitől gyökeresen eltérő magatartást kíván a lelkipásztortól. Esmefutattásunkban, egyes egyedül P. Chenu szellemes megállapítása nyomán, egy alapvető kérdésre szeretnénk rámutatni: Milyen legyen a lényegi sorrend lelkipásztori gyakorlatunkban?

P. Chenu egy konferencián elhangzott tétele ez:

Előbb hitoktatni, csak utána szentséget kiszolgáltatni;

előbb „evangelizálni”, csak utána hitoktatni;

előbb tanuságot tenni, csak utána evangelizálni.

1.

Előbb hitoktatás, csak utána szentségkiszolgáltatás.

Ez a tétel első pillantásra magától értődőnek látszik. A régi, tradicionális keresztény társadalomban is így tettünk az első áldozás, a bérmálás és a felnőttek keresztelése előtt. A gyermekek keresztelése előtt sem volt probléma, hiszen tudtuk, hogy a keresztény család hittanra fogja taníttatni gyermekét; s valóban a századeleji liberális, csak külsőlegesen keresztény apák gyermekei, akár szerzetes iskolákban, akár buzgó hittanárok behatása alatt gyakorló hívökké váltak, — sőt számos papi hivatás is akadt közöttük.

Most azonban világszerte más a helyzet. Ismeretes az a tény, hogy 1962-ben egy francia plébános megtagadta a keresztség kiszolgáltatását, mert az illető szülő két idősebb gyermekét nem járatta a plébániai hitoktatásra. Az ügy nagy port vert fel, a sajtóba is került, azonban végül is a francia püspöki kar hivatalos lelkipásztori utasításaiban megadta a lehetőséget, hogy indokolt esetben akár meg is tagadható a keresztség kiszolgáltatása. Érdekes, hogy az idei bécsi Egyházmegyei Zsinaton nem kívántak eddig elmenni.

Anélkül, hogy ennek a kérdésnek dogmatikai hátterét feszegetnők, két mozzanatot mégis le kell szögeznünk: 1) régebben túlhangsúlyoztuk az „ex opere operato” elvét; 2) a Mystici Corporis enciklika óta általánossá vált organikus szemlélet szellemében, a természetfölötti élet csirájának elülteté-

sét látjuk a keresztségben (újjaélesztését a gyónásban, táplálását az Oltári-szentség vételében). Csak mellékesen megjegyezve: a mai egzisztenciális gondolkodásnak nagyon megfelelő gondolat ez. Így önként vetődik fel a kérdés: minek elütni egy életrajzát, amely biztos elfojtásra van ítélve? Ha pedig ez élet táplálásáról van szó, a mennyiségi elv mellett nem hanyagolható el a minőségi elv. Mindebből világos, hogy a szentségek kiszolgáltatása terén ma egyre jobban előtérbe kerül a minőségre való törekvés. Ennek azonban előfeltétele az alapos felvilágosító munka.

Az idősebb papi generációból ki ne tapasztalta volna, mennyire megváltozott a misékonyvek használata, majd a magyarázattal kísért misék nyomán a hivek részvétele a szentmisén.

A liturgikus mozgalomnak köszönhető, hogy a szentmise jobb megértése terén tehát nagyot haladtunk, s e téren — ha az újabb változások némileg zavarják is hiveinket, mégis — remélhetőleg a reformmal mélyebb megértés várható. Két szentségnél azonban felelőségünk új feladatok elé állít bennünket az előzetes oktatás terén.

Az első épp a keresztség szentsége, a gyermek-keresztség esetén. Az egészséges fejlődés a keresztség megtagadása helyett a szervezettebb megoldás felé vezet: a fiatal szülők hitoktatása irányában.

Nemrég láttam Párizsban egy bájos plakátot az egyik templomban: kedves kisbaba mosolyog reánk, és a kép fölött hatalmas vörös felirattal: „9 hónap születésem előkészítésére” — alatta: „1 hónap keresztségem előkészítésére” s a képen fekete írással a felszólítás: „Írassatok be a plébánián egy hónappal megkeresztelésem előtt — és vegyetek részt a szülők összejöveteleim!”

A másik szentség, amelynek kiszolgáltatása kapcsán régebben nem alkalmaztuk P. Chen u tételét, de már két évtizede örvendetes fejlődés indult meg, előbb Franciaországban, Belgiumban, majd újabban a német nyelvterületen is, a házasság szentsége.

Századunk vallási fejlődésének egyik legszebb jele a kereszteni hitvesi lelkiség „felfedezése”: öntudatos kereszteni a házasságban felfedezték azt a lehetőséget, hogy közös törekvéssel, és épp a házasság szentségi kegyelmétől segítve törekedjenek az életszentségre. E tekintetben Caffare l abbé¹ irányzata volt úttörő. A németeknél viszont a test és a szexualitás kereszteni értelmezésében történt ugar-törés (Doms , Auer , Reuss stb.)². Ehhez járult az egész vonalon a laikusok lassú előtérbenyomulása — és épp a házassági előkészítés, a családmozgalmak területén érvényesült érthetően a fokozottabb részvételük.

A „jegyesoktatás” régi módja, — ezt egyedül a plébános végezte — letűnően van. Házaspárok, orvosok, pszichológusok, jogászok adnak elő, a pap a teológiai témára szorítkozik. Általában 5-6 héttel a házasságkötés előtt kell jelentkezni, és hetenkint egy estén vannak az előadások városonkint, illetve az espereskerületek egy-egy pontján.

Bécsben kb. hat éve indult meg egy három estét betöltő sorozat (apa, anya, orvos, — jelentkezéskor és a sorozat lezárása után beszélgetés a plébánossal). Kezdetben egyes plébánosok is ellenezték a kötelezővé tételt. A jól működő család-

mozgalom kitűnő előadói hamar megkedveltették. A belső ellenállást végső fokon K ö n i g bíborosérsek indokolása törte meg, amikor kötelezővé tette a részvételt: „Ha az autóvezetői igazolvány elnyeréséhez elfogadják a többhetes tanfolyamot, nehéz vizsgával — akkor életük legfontosabb fordulópontján áldozzanak szívesen közösen három estét e tanfolyamra!”

Az előkészítő kurzusok terén a legmagasabb nivót a belgák képviselik (anyagát most adták ki vaskos kötetben)³, igen ügyes a pallotinus atyák által kiadott frankfurti levélsorozat.⁴ Magasabb színvonalat jelent, amikor a mai ifjúság igényeinek megfelelően nem előadásokban, hanem dialógus formájában, tapasztalt — és erre előkészített — házaspároknak néhány jegyespárral folytatott, 5-6 estét kitöltő beszélgetése során, fesztelen, családias keretben történik az előkészítés. A francia Házasságra Előkészítő Központ ily tárgyú beszélgetési vezérfonala magyarul most van sajtó alatt.⁵ E megoldás nagy pozitívuma, hogy a jegyespárok tapasztalják a kereszteni közösség családi támogatását. Sokan így találnak vissza Krisztushoz. Hiszen ha el is távolódtak első áldozásuk óta a vallástól, mégis ragaszkodnak az egyházi esküvőhöz.

Tollamra kívánkozik egy élményem. 1961 nyarán egy hónapot töltöttem a híres Michonneau abbé belleville-i plébániáján, Párizs külterületén. Nyolc káplánja között hét lakónegyedre osztotta fel plébániáját, s mindegyik körzetben az illető káplán végezte a lelkipásztori munkát a kereszteléstől a betegellátásig, s világi munkatársakkal ő foglalkozott a házasulandóival is. Egyik este lelkesen, meghatottan tér vissza az egyikük, mondván: Nincs szebb dolog, mint amikor a jegyesek szerelmükön keresztül jutnak el — vagy találnak vissza Istenhez.

Természetesen nem csak közvetlenül egy-egy szentségre előkészítő hitoktatás fontosságát akarja P. Chenu tétele hangsúlyozni. Hitünk korszerű bemutatása felnőtt híveink számára elsőrendű feladat. E téren nem lehet elég prédikációt, templomi oktatást, konferencia-sorozatot tartani és elég könyvet kiadni.

Csak általában utalok az igehirdetés és katechetika vonatkozásában a „Zsinat Után” c. gyűjteményben⁶ és a Kőnig bíboros: „A Zsinat Mérlege” könyvészetében⁷ megadott külföldi irodalomra. Az idevonatkozó újabb magyar művek között azonban feltétlenül ki kell emelnünk Gál Ferenc⁸ és Nyíry Tamás⁹ kiváló, de sajnos már nemigen kapható művei mellett, Vajda József püspök legújabbban megjelent „Keresztény Tanítás”-át¹⁰, valamint P. Szabó Ferenc SJ most megjelent füzetét.¹¹

2.

„Mielőtt hitoktatnánk, előbb evangelizáljunk”, — vagyis hirdessük Jézus Krisztust, az Evangéliumot: az Örömhírt.

A kötelező hitoktatás korában lehetett, és iskolában lehet is következetes sorrendben hittani rendszert közvetíteni, sőt részletekre is kitérni. Tudjuk, hogy növényeink előtt év végére kialakul a teljes kép, és ismétlésekkor rá is mutathatunk

összefoglalásképp a mélyebb összefüggésekre. Ha a lényegét gyakran ismétljük, remélhetjük, hogy ez meg is rögződik hallgatóinkban. Mindez azonban csak az iskola padjaiban lehetséges.

Amikor minden kötelező erő nélkül meghívott, alkalmilag összegyűlt hallgatókkal állunk szemben, akik talán el sem jönnek másodszer, ha nem ragadtuk meg őket, ha nem keltettünk érdeklődést, egész más a helyzet. Itt mindjárt a lényegre kell térni, érdekesen és vonzóan. Itt valóban a „jó hírt” kell hirdetni, Jézus Krisztust, akiben üdvünk van s aki életünk vezére. Előbb az evangéliumi hit fényétől megvilágosítva, Jézus szeretetétől tüzesen Őt megszerettetni — mielőtt a hittételeket fejtegetnők, mielőtt törvényeit hangoztatnók.¹²

Ezért kell tehát először, másodszer, harmadszer . . . századszer Jézus Krisztusról szólnunk, az Ő személyét megszerettetnünk, hogy létrejöjjön a kapcsolat Közte és hallgatóink között. Szép példát mutat hitünk korszerű bemutatására J.-Cl. Barreau¹³, aki szinte Jézus Krisztust beszélgetve közvetíti tanításának lényegét, az Örömhírt. A mai ember különösen igényli a lényeg, az alap gondolat kidomborítását. Minden egyéb részletkérdés azután jön.

Még oly gyakorlati vonatkozású oktatás folyamán is, aminő pl. a házassági előkészítés, szintén így járunk el. Az erre illetékes francia központ az előadói irányelvek között kiemeli: „Isten a jegyesek életében sajátos, átalakító módon működik. Krisztus a jegyeseknek szerelmük élményén keresztül akarja kinyilatkoztatni szeretetét . . . Az Egyház a jegyesekkel az örömhírt akarja közölni: szerelmük szép és Krisztus ezt is megváltotta . . .” — a házasságra vonatkozó tanítás lényegét ennek az „egyetlen, átfogó és osztatlan valóságnak” érzékeltetésében látja.

A hitüktől időközben eltávolodott házaspárok kezébe pedig a Fêtes et Saisons szugsztív füzetei¹⁴ mellett az „ACCEUIL”¹⁵ című képes sorozatot adják, amely az életből vett képekből és igazságokból kiindulva vezeti az olvasót Jézus Krisztushoz és a keresztény közösséghez, az egyházhoz, amely szeretettel fogadja be a visszatérőket (erre utal a cím is: „befogadás”, ti. az egyházba).

Itt jutunk el ahhoz az igazsághoz, hogy az Evangéliumot hatásosan nem egy személy, hanem csak a közösség hirdetheti: az Egyház, és pedig az „egyház kicsinyben”, az ecclesiola, a család, az egyházközség. Suhard bíboros mondotta, hogy a világot keresztény szelleművé sem egyedül a pap, sem egyedül a világi hívek nem fogják tenni, hanem csakis a papok és a körjük csoportosuló hívek közösségei. Vajon hirdetheti-e hatásosan pl. a szentmiseáldozat titkát és reális valóságát egyedül a pap? Hiába beszélünk a szentmiséről annak, akinek nem lett élményévé Isten népének közössége, a szentmise áldozati oltárának „gyülekezete”, amely együtt imádkozik, énekel és mutatja be áldozatát papjával.

Az is igaz, de ezt épp csak érintjük: nem csak az örömhír hirdetői, hanem hallgatói, befogadói sem lehetnek magányosak. Általában nincs egyéni „térítés”, a szűkebb környezetre való hatás, annak átalakítása nélkül. Így pl. az utcalányok apostolai is arra törekszenek, hogy az, akit

sikerül kimenteniök, igazi keresztény környezetben kezdhesen új életet. Anélkül, hogy itt tagadni akarnók a személyes megtérések lehetőségét és jelentőségét, hangsúlyozzuk az általában érvényes elvet, hogy a „Jó Hirt” természetszerűen egy nagyobb közösség sugározza az emberekre. Szellemesen jegyzi meg a kiváló teológus és katechéta: P. Liégé, hogy Krisztus Urunk „nem horoggal, hanem hálóval küldötte a világba apostolait, akiket emberek halászaivá tett.”

Természetesen az Örömhirt nemcsak hallgatni, hanem olvasni is kell. Nemcsak egyedül, hanem családban, vagy barátainkkal. Így lesz világossá az alkalmazás, így tudatosulnak az Evangélium követelményei egyéni életünkben, itt és most, amikor szinte lelkiismeretvizsgálat-szerűen szembesítjük magunkat, magatartásunkat az Evangélium követelményeivel. Hogy ez is csak közösségileg lehetséges hatásosan, arra elég meggyőzően mutatott rá M. Quoist az „Igy élni jó” c. művében.¹⁶

Az örömhír közvetítésére, a tanúságtételre és a világban való pozitív építő munkára indító könyvek között emeljük itt ki P. A. Liégé¹⁷ már idézett könyvét, amely ugyan a zsinat előestéjén jelent meg, de magában hordja annak minden eszméjét: szinte váltóállítás az individualista kereszténység holtvágányáról a közösségi szellemű s a világban a kovász szerepét vállaló keresztény élet vágányára. M. Quoist mellett még L. Evely¹⁸ művei is ezt a szellemet képviselik.

Tehát csakis az Evangélium szellemét elsajátítani és élni igyekvő, hitet sugárzó, Jézus szeretetének melegét továbbadó kis közösségek, „Ecclesiolák”: családok, egyházközségek hatására remélhetjük a hit terjedését a pluralista társadalomban. Közösség kell, amely vasárnap énekel, imádkozik, az Úr Testével táplálkozik — és ez hétköznap is meglátszik rajta. Ezzel eljutotunk a következő tételhez.

3.

Előbb tanúságot tegyünk, mielőtt az Evangéliumot hirdetnők.

A fentiekből világos, hogy nem is igen hirdethetjük hatékonyan az örömhirt, ha életünkkel nem tanusítjuk. „Krisztust sugározzuk!” hirdette címben P. Plus SJ szép könyvecskéje, amelyet már a harmincas években olvashattunk a Korda kiadásában. Már XII. Pius pápa is hangoztatta, hogy ma nem hitvédőkre van szükség, hanem tanúságtevőkre . . .

Ma ez a szó különös hangsúlyt kap. A mai ember, de különösen a mai ifjúság nagyon érzékeny a tekintetben. Nagyon igaz H. Küng megállapítása: az emberek ma még az igazságnál is jobban kívánják meg az őszinteséget.

Egy világégés kellett ahhoz, hogy erre rájőjjünk. Emlékszünk P. Hunya SJ megálló beszédeire a „gazdag” és „hatalmi” egyházzól . . . A zsinat óta ma már senki előtt sem kétes, hogy a szegény és szolgáló egyház a nagy követelmény. És az sem elég, ha csak önkritikák során emlegetjük, hogy a szociális felelősséget, a felebaráti

szeretet konkrét gyakorlását nem prédikáltuk és nem gyakoroltuk eléggé. Tettekkel kell megmutatnunk, hogy minden erőnkkel dolgozunk az emberibb, jobb világért. És nem kell attól félnünk, hogy „horizontalizmussal” vétekezünk, elhanyagolva a vertikális irányt, Isten dicsőítését. Hiszen az Evangéliumból tudjuk, hogy Jézus a felebaráti szeretet tetteiben kívánja, hogy megmutatkozzék istenszeretetünk.

Közhely, hogy ma különösen a fiatalság körében merőben parancsszóval, kötelezéssel, tekintélyi érvekkel elérni semmit sem lehet, ha nincs mögötte a valóság aranyfedezete: szakkérdésekben az illetékesség és hozzáértés, erkölcsi kérdésekben az élet súlya. Hogy minden farizeizmus, ketősség, sőt még az ilyenek látszatának kiküszöbölése is létkérdés egyházunk életében, arra meggyőző erővel mutat rá G. Baum új könyve: Az egyház hitelessége.¹⁹

Három mozzanat kívánkozik még ide a tanúságtétel kapcsán:

a) Savanyú arccal sose lehetünk az Örömhír tanúságtévői.

Ismerjük Nietzsche szemrehányását: A keresztények tul savanyúaknak tetszenek ahhoz, hogy megváltottnak tűnhetnének fel. A derű és bizalom olyan zavaros időkben, aminő a mai, különösen kívánatos mozzanata tanúságtévésünknek. Vonatkoztassuk ezt konkrétan a zsinat utáni egyház forrongó helyzetére. „Hinnünk kell, eleven és bizakodó hittel a Szentlélekben. Ő az egyház életének főmozgatója — tegnap, ma és holnap egyaránt.”²⁰

Járjuk derűsen a józan középutat, távol a csökönnyös mozdulatlanságtól, hiszen aki a haladást tagadja, az életet tagadja — de távol az önkényes és vakmerő újdonsághajhásztól is, minden régi érték vitatásától, „nehogy a mosdóvízzel a gyereket is kiöntsük”, amitől a mi nagyonis haladó szellemű P r o h á s z k a Ottokárunk óvott már.

b) Karddal és ostorral sem lehetünk Jézus igazi tanúságtévői.

Tudjuk, hogy ő csak egyszer ragadott ostort életében, azok ellen, akik Isten házát, önző anyagi érdekből kihasználva, megszenteltelenítették. Ha mi a szelid, alázatos és szeretetet sugárzó Jézus tanúságtévői akarunk lenni, hithirdetés vagy akár magánbeszélgetések során is, az egyház mai kritikus helyzetével kapcsolatban szeretettel, de határozottan, „alkalmasan és alkalmatlanul” hirdessük a hűséget Krisztushoz, Egyházához; okos katolikus érzékkel mindig rámutatva a helyes útra (P. Congar, P. Voillaume és P. Loew példamutatóan teszik ezt legújabb könyvükben: „Alkalmasan, alkalmatlanul”)²¹ De sohase merüljünk ki az ostorozásban.

Tehát nem lehetünk igazi tanúi derűs, bizakodó hitünknek azzal, ha prédikációinkban akár a vakmerő újítkó merészségét, aposztata papok hűtlenségét, dogmáink kétségbevonását (a távollevők részéről!) ostorozzuk híveink előtt, avagy pedig azon a lassúságon kesergünk, amellyel a zsinat eszméi a gyakorlatba mennek át az egyházon belül. Ez egyben téves pedagógia is, aminő az egyszerű falusi plébánosé, aki a félig üres templomban hűséges hívei előtt a távollevőket ostorozta. F. W. Foerster óta jól tudjuk, hogy a dicsérés

pedagógiája, a pozitívum kiemelése, akár csak mint követelményé is, mindig hatásosabb a korholásnál, a negatívumok elítélésénél.

c) Keresztény tanúságtételünknek — ma inkább mint valaha — emberi tanúságtételnek is kell lennie.

Tudtuk régen is: ha életszentségre törekvünkben az angyalokat akarnók utánozni, álatná válnánk; — és az is közhely volt, hogy a kegyelem feltételezi a természetes alapokat. Mégsem vitás, hogy nagyon sokszor aszketikus törekvéseink közepette nem tudtunk eléggé emberek is lenni. Ma ezen a téren is szintén fokozott az igény. Erre figyelnek, erre igényesek az emberek. Legyen erre elég példa XXIII. János pápa, akinek nemesen egyszerű, s ugyanakkor mélyen keresztény humánuma, embersége egycsapásra meghódította az egész világot: hívőket, hitetleneket egyaránt. És gondoljuk Foucauld Károly lelki családjára, a mindenkit meghódító Jézus Kistestvérei szerény és mosolygó egyszerűségére.

Hogy ennek a keresztény és emberi tanúságtételnek a családi és hivatási élet a legfőbb területe, azt P. Lebreton és P. Suavey — világi munkaközösségek segítségével összeállított — „tesztkérdései” illusztrálják meggyőzően.²²

4.

Nem volna teljes ez a lelkipásztori eszme-futtatás, ha nem egészítenők ki P. Chenu tételeit — a szerző részéről nyilván odaértett, de ki nem mondott — utolsó tétellel, amely azonban a valóság sorrendjében mint követelmény az első:

Mielőtt tanúságot tennénk — aztán Evangéliumot hirdetnénk, hitoktatnánk, szentséget szolgáltatnánk ki — előbb imádkoznunk kell, Istennel töltekezni. Vagyis az apostol — akár pap, akár világi hívő — egyéni lelkiéletéből, meleg és átélte Krisztus-kapcsolatából fakadhat csak az apostolság, akár tanúságtétel, akár hithirdetés vagy bárminő apostoli tevékenység. Ezzel újra hangsúlyozzuk P. Halász Pius 1947-es lelkigyakorlatán oly felejthetetlenül hangzó biológiai elv nyomatékos követelését a természetfölötti élet síkján is: élet itt is csak életből fakadhat.²³ Csak, ha magunk is eleven kapcsolatban vagyunk Krisztussal, ha ezt ápoljuk imádságunkban, szentmisénkben, ha a szentséglátogatások meghitt perceiben élesztgetjük szeretetünket (ez utóbbihoz minden ellenkező tévhit ellenére tántoríthatatlanul ragaszkodjunk) akkor adhatjuk csak tovább az isteni életet.

Ezért van a lelkipásztor szempontjából is jelentősége az oly könyveknek, amelyek imaéletét gazdagítják, rekollektciókhoz és lelkigyakorlathoz nyújtanak anyagot. Ezért utalunk itt, hogy csak az utóbbi évek új termését említsük G. Courtois²⁴, Hunya²⁵, Quoist²⁶, Rahner²⁷, Rosche²⁸ és Voillaume²⁹ lelki könyveire.

Igy világos tehát a lényegi sorrend az apostoli életben: lelkiélet, tanúságtétel, az Örömhír közlése, hitünk hirdetése, szentségkiszolgáltatás. Ez utóbbi tetözi be szervesen termő gyümölcsként apostoli, lelkipásztori munkánkat.

- 1) **Caffarel, Henry:** *Mystère et mystique du mariage; Propos sur l'amour et grace; Mystère de l'amour; Le Christ et le foyer* (e művek nagyobbára az általa szerkesztett *L'Anneau d'Or* folyóirat különszámai, Ed. Feu Nouveau, Paris.) — Nép-szerűbb és szélesebb köröknek hozzáférhető az ugyane szellemet képviselő **P. A. d' Heilly SJ:** *Amour et sacrement c. műve* (Mappus), amely házastársi lelki gyakorlatokat tartalmaz. Vö. még **Ancele:** *Mystère du couple* (Ouvrières), németül: „... bis sich der Einklang ergibt.” (Styria).
- 2) **Auer A.:** *Weltoffener Christ. Grundsätzliches und Geschichtliches zur Laienfrömmigkeit.* (Patmos) 1966. Ebben részletes irodalom. **Reuss J. M.:** *Geschlechtlichkeit und Liebe. Sexualpädagogische Richtlinien und Hinweise.* Mainz (M. Grünewald). 1962.
- 3) **École du Mariage:** *L'amour heureux.* (Casterman) 1967.
- 4) **Krenzer F. Hrsg.:** *Frankfurter Ehebriefe* (Lahn) 1966.
- 5) *Jegyesekkel beszélgetünk* (Opus Mystici Corporis), sajtó alatt.
- 6) *Zsinat után. Gyűjtemény.* (Opus Mystici Corporis) 1968.
- 7) **F. König** bitoros: *A Zsinat Mérlege* (Opus Mystici Corporis) 1968; részletes könyvészlet (46-93. l.) a zsinati utáni teológiai irodalomból is.
- 8) **Gál F.:** *Az üdvtörténet misztériumai* (Szent István T.) 1967.
- 9) **Nyiry T.:** *A keresztyén ember küldetése a világban* (Szent István Társulat) 1968.
- 10) **Vajda J.** püspök: *Keresztyén tanítás* (Szent István T.) 1969.
- 11) **Szabó F. SJ:** *Isten Barátai. Hitünk korszerű bemutatása* (Szerző kiad.) Róma, 1969.
- 12) **Michonneau G. — Varillon F.:** *A nagy lehetőség. Gyakorlati gondolatok a prédikációról.* (Opus Mystici Corporis); sajtó alatt. Egy kötetben jelenik meg 1970 elején Courtois G. (ld. 24. jegyz.) művével.
- 13) **Barreau J.-Cl.:** *Annonce de Jésus-Christ* (Seuil) 1964, németül: *Gott ist die Liebe* (Styria); magyar kiadása előkészületben.
- 14) **A Fêtes et Saisons** folyóirat kiadója Cerf (Paris, VII, 31 bd. La Tour-Maubourg.) Jelentősebb füzetei csoportosítva kötött album formájában is megjelentek: *Jésus-Christ; Foi vivante Hommes d'aujourd'hui; Visages de L'Eglise; Chretiens parmi les Hommes; Amour, Mariage et Famille.*
- 15) **Acceuil:** *Fêtes et Saisons* kiadása. Eddig 15 szám jelent meg három sorozatban.
- 16) **Quoist M.:** *Igy élni jó* (Ahogy Lehet) 1968. Az idézett fejezet a 253. lapon.
- 17) **Liège A. OP:** *Hit és tanúság* (Opus Mystici Corporis); sajtó alatt, megjelenik 1970 elején. (Az eredeti mű: *Jeune homme, léve-toi!*)
- 18) **Evely L.:** Legjelentősebb műve: *C'est toi, cet homme* (Ed. Universitaires); németül: *Du selbst bist dieser Mensch* (Styria); Jelentős még: *Credo* (Les Rameaux), németül: u. a. (Styria); vö. még *Zsinati Könyvészlet* 85. l. (E szerző összes művei olaszul a Cittadella kiadásában jelentek meg; Assisi)
- 19) **Baum, G.:** *The Credibility of The Church Today* (Herder and Herder); németül: *Glaubwürdigkeit zum Selbstverständnis der Kirche.*
- 20) **Suenens, L. J.:** *La coresponsabilité dans l'Église d'aujourd'hui; idézve a Zsinat Után c. gyűjteményben: 188 l.*
- 21) **Congar Y. — Voillaume R. — Loew J.:** *A temps et a contratemp* (Cerf) 1969. Vö. még az ugyane kiadónál megjelent gyűjteményes művet: **M.-D. Chenu** etc.: *L'Église vers l'avenir* 1969.
- 22) **Lebret J. — Suavet Th.:** *Rajeunir l'examen de conscience* (Ouvrières); németül: *Testfragen an uns Christen* (Styria); (E zsinat előtt írt mű átdolgozása most van folyamatban)

- 23) Vö. szerzőnek a „Papi Lelkiség” 1943/44 évi 1-4. számában közölt és külön levontatban is megjelent tanulmányát: Természet és természetfölötti a pap életében.
- 24) **Courtois, G.: Ketten a Mesterral.** Papi rekollekciós elmélkedések. (Opus Mystici Corporis) 1969. (A kiadás zöme Michonneau-Varillon fent idézett művével, kerül forgalomban 1970 elején)
- 25) **Hunya D. SJ:** Az Isteni Főpap nyomában I-II (Papi Lelkiség Füzetek 8-9) 1967-68.
- 26) **Quoist M.:** Itt vagyok, Uram! Mai ember imái (Ahogy Lehet) 1969.
- 27) **Rahner K.:** Szólok a hallgatag Istenhez (Imádság és Élet c. kötetben) Carinthia, Klagenfurt.
- 28) **Rosche J.:** Élünk Isten tenyerén! (Imádság és Élet c. kötetben) Carinthia, Klagenfurt.
- 29) **Voillaume R.:** Emberek között. Foucauld Károly testvér lelkiisége (Az újvidéki „Szűz Mária Neve” R. K. Plébániahivatal kiadása) 1969. Rendelési cím: Novi Sad, Katolicka Porta 3. Külföldi kizárólagos főbizományos: Opus Mystici Corporis kiadó. — Vö. még a „Zsinat után” c. gyűjtemény Irodalmi Tájékoztatójának „Lelkiiség” c. fejezetét 213-217. l.; továbbá az „Igehirdetés” és „Papság” c. fejezeteket is 218-222. l.

Egy esperes-plébános írja

Karl Rahner olvasásánál az Alpesek zergéje jutott eszembe. Csak az tud szédülés nélkül olyan mélységek mellett elvonulni, mint a szerző az isteni lét titkai között. De mindig megtalálja a kivezető utat. — Ha ő ismeri a jó Isten titkait, a társszerző, Johannes Rosche meg ismeri az emberi lélek titkait.

Nagyon meglep, milyen szépen írják ezt a mi magyar nyelvünket. Amit idehaza törekednek idegen kifejezéssel megjelölni, még ott is megtalálják a jó, odaiáll magyar kifejezést.

+

Egy Dr. Theol. írja:

A kereszt titka sok lelki ajándékot biztosít számunkra. Szeretnénk a világban elmerült testvéreinket megerősíteni: egyedül Jézus iránti szeretet és hűség az igazi érték, nem a siker, népszerűség, sürgés-forgás.

Legyen szabad visszatérnem a Szolgálat első számára, amelyben már látszik a lap sajátos szellemisége: középen áll az új gondolatokkal való megbirkózásra nem vállalkozó és az új gondolatokba beleszédült lapok között. Szellemisége még tovább tisztul a második számban. Ebben csak két sajtóhibára legyen szabad rámutatni. A biblikus tárgyú tanulmányban a „te Péter vagy . . .” részről szólva az eredeti szöveg „párbeszédéről” szól és nem példabeszédéről. A hébernyelvű szentírás-szövegekkel kapcsolatban a szerző megjegyzi, hogy régebbi kulturális és írásbeli emlék „nem volt hozzáférhető”. Az Önök fordítása azt mondja „más nyelvű szövegek nem voltak”.

Az a tendencia, hogy saját ősi kincseinket belsőleg fellátszuk, a zsinat idején volt különösen erős és központilag irányított. Innen csak azt csodáltuk, hogy ebben a szédülési korszakban alig akad teológus, aki meg merte volna mondani, hogy „a fejlődő világhoz” vagy „korunk követelményeihez” való alkalmazkodás előtt meg kellene vizsgálni, vajon a fejlődés egészséges-e, valamint, hogy a követelmények jogosak-e.